

wymienionych miejscowości – zmienił się czas potrzebny na przejazd między poszczególnymi stacjami, organizowano huczne uroczystości z okazji otwarcia stacji, znalazły się nowe miejsca pracy. Autor kolejnego artykułu, Piotr Birecki, na podstawie zasobów archiwalnych przedstawił dynamikę życia kulturalnego w Chełmży na przełomie XIX i XX wieku. Przedstawił funkcjonowanie różnych towarzystw, klubów i stowarzyszeń – także religijnych – zrzeszających mieszkańców miasta, wspominał o restauracjach, kinematografie, teatrze, czytelnicy, drużynach harcerskich i klubach sportowych i chórze.

Druga część publikacji, metodyczna, zawiera artykuły prezentujące projekty edukacyjne i ścieżki dydaktyczne realizowane w: szkole podstawowej w Czernikowie (artykuł Dariusza Chrobaka), w Pałacu Młodzieży w Bydgoszczy (tekst Ewy Puls), liceach ogólnokształcących w Sierpcu (autor – Grzegorz Radomski) i Toruniu (Jacek Tymiński). Jarosław Łuczyński przygotował katalog miejsc z kujawsko-pomorskiego, które warto uwzględnić, przygotowując programy wycieczek mających na celu zapoznać z dziedzictwem kulturowym regionu. Cały tom zamyka tekst Zbigniewa Żuchowskiego, w którym autor, rozwijając ustalenia przedstawione w monografii naukowej Wąpielska, przedstawia informacje o życiu codziennym mieszkańców miasta i jego okolic w latach 1918–1939.

Wiesława Duży (Toruń)

Paweł Kucypera, Piotr Pranke, Sławomir Wadył, *Wczesnośredniowieczne toporki miniaturowe*, Toruń 2011, ss. 149

Wydana nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek praca jest poświęcona genezie i funkcji wczesnośredniowiecznych toporków miniaturowych. Podjęta przez autorów problematyka wpisuje się w nurt dyskusji dotyczących kulturowego znaczenia tego typu przedmiotów. Warto nadmienić, że praca skupia się na omówieniu toporków wykonanych z metalu, a nie z bursztynu, ponieważ przedmioty z tego typu budulca wliczają się do innej kategorii zabytków, co może stanowić zupełnie odmienny problem badawczy.

Książka składa się z kilku części. Pierwsza z nich wprowadza czytelnika w omawianą tematykę. Została tu przedstawiona definicja przedmiotu miniaturo-

wego oraz charakterystyka procesu miniaturyzacji w kulturze europejskiej. Autorzy omówili poglądy Inesa Beilke-Voigta, Haakona Shetinga czy też Miriam Koktvedgaard Zeitzen. W pierwszym rozdziale książki skupiono się na podziałach i klasyfikacji miniaturowych toporków. Dla lepszego przedstawienia badanych przedmiotów, zastosowano typologię Makarowa, który podzielił tego typu przedmioty na dwie grupy identyfikacyjne. Do pierwszej z nich należały zminiaturyzowane toporki bojowe, z charakterystyczną dla siebie bogatą ornamentyką. Tego typu przedmioty odnajdowano przede wszystkim na obszarze Skandynawii i Białorusi. Do drugiego typu wliczone zostały m.in. toporki z wachlarzowym ostrzem i delikatnym łukowatym przebiegiem krawędzi. W tym podrozdziale czytelnik może znaleźć wiele porównań do młotków Thora, za czym autorzy pracy optują, ale jednocześnie uznają je za formy oryginalne, a nie miniaturowe naśladownictwo innych wyrobów. W książce można odnaleźć informacje o dwudziestu czterech tego typu toporkach. Dodatkowo zebrano informacje o toporkach w formach nietypowych, to znaczy takich, przy których analogia pomiędzy miniaturą a odmianą oryginalną nie występuje. Wśród nich można wymienić toporki o dwóch ostrzach czy też egzemplarze z silnie zawiniętymi haczykowatymi wystęgami. Analizie poddano dwadzieścia dziewięć tego typu przedmiotów, odnajdywanych na terenach Skandynawii i Europy Wschodniej.

Kolejny rozdział został poświęcony dystrybucji, chronologii oraz kontekstowi znalezisk. Warto podkreślić, że omawiane źródła archeologiczne odnajdywano na obszarze Rusi Kijowskiej, ziemiach bałtyckich, w Polsce i południowej Skandynawii.

W dalszych częściach pracy czytelnik może znaleźć informacje na temat techniki produkcji, sposobu noszenia i funkcji toporków. Z całą pewnością tego typu przedmioty były związane ze sferą wierzeń, natomiast rzadziej w literaturze pojawiają się poglądy klasyfikujące te znaleziska jako formy zabawek. Tej koncepcji przeczy chociażby bogata ornamentyka badanych egzemplarzy.

W omawianej publikacji można znaleźć wnioski końcowe, które są przedstawione w trzech językach: polskim, niemieckim, angielskim. Warto powiedzieć, że polska wersja podsumowania zawiera tabelę, w której zamieszczono informacje o miejscu i kontekście znalezienia danego przedmiotu, liczbie egzemplarzy i datowaniu toporka.

Prezentowaną pracę uzupełnia ponadto katalog źródeł, w którym czytelnik znajdzie opis fizyczny miniaturowych toporków, w tym ich dokładne wymiary. Książkę natomiast zamyka bogata bibliografia oraz tablice z rysunkami znalezisk.

Mikołaj Tomaszewski (Toruń)